

De blev valgt fra



Børn og ansat i Karens Mindes have i 1963. – Foto: .

16. januar 2008, kl. 0:00
Rikke Rottensten

Udenfor Historikeren Birgit Kirkebæk har skrevet fem bøger om åndssvageforsorgen i Danmark. Hendes seneste handler om asylet Karens Minde, hvor man anbragte de uhelbredeligt syge, der ikke kunne arbejde eller på anden måde gøre gavn efter datidens målestok

I dag er det gamle asyl Karens Minde lokalt kulturhus i det sydvestlige København. Der er plads til 150 gæster, powerpoint og café, musik og radiostation.

For 100 år siden var der også plads til 150 personer eller flere. Selvom det gamle asyl kun var bygget til at rumme 60 beboere. Men på Karens Minde husede man de mennesker, der var nederst i hierarkiet, både det samfundsmæssige og det inden for forsyningen. Det var de mennesker, der ikke kunne arbejde, dem med Downs syndrom for eksempel, de multihandicappede, spastikerne uhelbredelige og uarbejdsduelige var de, så for samfundet gjaldt det om at få dem ud af synsfeltet og under opsyn og ordnede forhold. Derfor var Karens Minde nærmest permanent overbelagt, med høj dødelighed og et fuldstændigt fravær af aktivering og udvikling af beboerne til følge.

Dr.pæd. Birgit Kirkebæk har netop udgivet en bog om Karens Minde og den behandling, de såkaldte asylister fik fra 1880, til stedet lukkede 100 år senere i 1987. Uduelig og ubrugelig åndssvageasylet Karens Minde 1880-1987 er hendes femte bog om de åndssvages historie, startende med doktorafhandlingen i 1993, Da de åndssvage blev farlige.

Jeg havde ikke skrevet om asylisterne i de andre bøger. Om dem, der blev valgt fra, fordi de ikke kunne bruges til noget. Jeg synes, det var en vigtig historie at fortælle, også fordi jeg har arbejdet med multihandicappede børn i mange år og synes, det er en jaget gruppe. Det er vigtigt at se på, hvad det er for en tilværelse, vi giver dem, siger Birgit Kirkebæk om baggrunden for sin forskning i Karens Minde og beboernes historie.

Men som ikke for alvor er fortid. For undervejs i hendes arbejde med bogen kom tv-udsendelsen Er du åndssvag? om de forfærdende forhold for handicappede på institutionen Strandvænget i Nyborg.

Det er nedefra, fra de pårørende og de mange, dygtige mennesker, der på trods af sagen fra Strandvænget også arbejder på institutionerne, at moralen skal komme. For man signalerer ikke politisk, at man betragter disse mennesker som nogle, man skal behandle ligeværdigt. Det lægger et kæmpeansvar på forældre og søskende og ansatte om at blive ved med at kæmpe.

Jeg tror, der er en gabende uinteresse i forhold til de her mennesker. De er ikke politisk inde i varmen. Det er ikke et område, der er samfundsmæssigt højt prioriteret, mener Birgit Kirkebæk.

Historisk set ændrer åndssvageforsorgen sig først i 1950erne med blandt andet forældreforeningerne. Grunden er den, at Danmark har svært ved at ratificere menneskerettighedserklæringen i 1948, blandt andet på grund af måden, vi behandler åndssvage.

Noget af det, der ramte Birgit Kirkebæk i arbejdet med asylisterne på Karens Minde, var den tavshed, der er omkring dem. Journalerne er tynde, måske nærmest noter. I forhold til de journaler, Kirkebæk tidligere har siddet med, da hun skrev om pigerne på Sprogø og mændene på Livø, er forskellen radikal.

De er baseret på faglige skøn. Man mødte ikke engang de mennesker, det drejede sig om, men læste bare den lokale læges skøn af deres tilstand og placerede dem så ud fra det, fortæller Birgit Kirkebæk.

De nemme patienter bliver opfattet mest som mennesker, fortæller hun og tilføjer, at det uhyggelige i det aspekt er, at de nemme faktisk ofte er dem, der har trukket sig helt væk og nærmest er blevet apatiske, fordi der ikke er nogen muligheder for dem. Nogle af dem er endda spændt fast i senge, hvor visse ligger i så mange år, at de er blevet helt stive og næsten som lig.

Karens Minde hører ind under De Kellerske Anstalter og bliver købt og indrettet af Johan Keller, der holder meget af stedet og dets beliggenhed ned mod Kalvebod Strand.

Hans søn Christian Keller var naturvidenskabsmand og overtog i 1884 ledelsen af De Kellerske Anstalter efter sin far, der havde en teologisk tilgang til verden og menneskene. Han var ikke i tvivl om, at åndssvage var mennesker, fordi de var gudskabte, fortæller Birgit Kirkebæk. Men efterhånden som darwinismen vinder indpas, begynder han at vakle i sin tro.

Jeg tror, han bliver i tvivl om sit religiøse ståsted. Da han dør i 1884, tager sønnen Christian over, og han er naturvidenskabeligt skolet. Så nu handler det også om naturvidenskabelig fornuft: Hvor kan vi gøre noget, og hvor kan vi ikke? Det er medicinen, der står på broen med Christian Keller, mens det pædagogiske som teologien repræsenterede nu er for færrer.

Tanken om arv og degeneration spiller en central rolle i synet på patienterne. Derfor begynder man også at se på nogle åndssvage som farlige. Når man ikke kan styre biologien, bliver de set som en trussel mod civilisationen. Især fordi de farlige netop er dem, der ligger i det psykiske grænseland. De, der ser normale ud, men har et psykisk handicap og derfor kan blande sig med befolkningen de er en trussel.

Der sker i midten af 1800-tallet en adskillelse af sindssygevæsenet og åndssvageforsorgen, fordi man erkender, at der er patienter, man ikke kan helbrede.

Det er de patienter, som Karens Minde huser. De uhelbredelige og dermed også dem, som man ikke gør andet for end at anbringe under lyse, hygiejniske forhold. En overvægt af beboerne kommer fra de lavere sociale lag, hvor begge forældre var afhængige af at skulle arbejde. De mere velhavende har haft mulighed for at ansætte en til at passe det handicappede barn, og der har også været særlige afdelinger med bedrestillede patienter, hvor der var bedre service.

Det er dog en mere blandet forældregruppe på Karens Minde, end når det gælder børnene og de unge på Sprogø og Livø, som tit kom fra en belastet baggrund præget af alkoholisme og svigt. Karens Minde-familierne er ganske almindelige mennesker, der har kontakt til deres børn, elsker dem og savner dem.

At de er blevet anbragt skyldes i mange tilfælde, at forældrene havde en tro på, at Karens Minde er en behandlingsinstitution, hvor børnene kan blive bedre, måske endda raske.

Når de så opdager, det ikke er tilfældet, så tager de dem hjem, hvis det på nogen måde er muligt for dem, fortæller Birgit Kirkebæk, der har siddet med journaler og ansøgninger fra forældre om udvidet besøgstid og læst om søskende og familier, for hvem det er meget smertefuldt at give slip på deres barn.

Og lige meget hvad ens diagnose er, så spiller det ind i dine livsforhold, om der er nogen, der elsker dig, siger Birgit Kirkebæk.

Karens Minde lukker i 1987, og de 60 beboere, der var på det tidspunkt, bliver spredt ud på andre og især mindre institutioner.

Uduelig og ubrugelig åndssvageasylet Karens Minde 1880-1987 er udkommet på forlaget SOCPOL.

historie@kristeligt-dagblad.dk (<mailto:historie@kristeligt-dagblad.dk>)